

Heeft Dooyeweerd het theïstisch evolutionisme verdedigd?

Kanttekening bij de recensie door drs. J. A. van Delden

van dr. M.J. Pauls 'Oorspronkelijk'¹

door

R. Benjamin

biol. drs, phil. drs

Inleiding

Met instemming heb ik de bovengenoemde recensie gelezen. Ik ben er blij om, dat de creationistische² oudgediende Koos van Delden zich nog steeds beweegt op dit terrein. Alleen betreur ik zijn kritiek, omdat die een beetje kort door de bocht is, op Dooyeweerd en zijn Wijsbegeerte der Wetsidee (afgekort: W.d.W.), als zou die wijsgerige school

*'vele jaren het theïstische evolutionisme (hebben) verdedigd'*³.

Dat is, materieel, zo in zijn algemeenheid, en formeel al helemaal, toch echt bezijden de waarheid, want doet geen recht, niet alleen aan Dooyeweerd zelve, maar ook aan biologen/filosofen zoals J.H. Diemer, J.J. Duyvené de Wit, D.F.M. Strauss, B.J. van der Walt, A. Keizer en K.J. Popma. Op deze wijze komt er slechts een kwalijke geur rondom deze wijsbegeerte, die van *wereldhistorisch* belang is⁴, te hangen. Ik wil niet

---

¹ Verschenen op de webstek van het Logos Instituut d.d. 29 augustus 2018 onder de titel: 'Paul wijst evolutie af om Bijbelse redenen'.

² Met 'creationisme', 'creationistisch' e.d. bedoel ik in dit stukje expliciet de jonge aarde variant ervan.

³ Zie pagina 11 in Van Deldens pdf-document.

⁴ Graag haal ik in dezen de later in dit artikel uitgebreider behandelde drs. A. Keizer aan: *'In ons land doorbrak de wijsgerige reformatie van de jaren '30 (voor het eerst in de geschiedenis van de wijsbegeerte) de accommodatie van christelijk en niet-christelijk denken'*, in: 'Wat is christelijke wetenschap (24)?', Bijbel & Wetenschap 6 (42) (juni 1981): p. 27. En er zijn meer plaatsen van deze strekking in die artikelenreeks van hem te vinden.

Helaas trachten momenteel sommigen *binnen* de door dr. H. Dooyeweerd en dr. D.Th. Vollenhoven opgerichte, inmiddels 'Vereniging voor Christelijke filosofie' in plaats van 'Vereniging voor Reformatorische wijsbegeerte' geheten (teneinde ook in de tenaamstelling de verwatering en revolutionaire breuk met het verleden tot uitdrukking te brengen) beweging een dergelijke accommodatie te bewerkstelligen tussen de W.d.W. en de zogenaamde taal-analytische filosofie, die voortgekomen is uit het door en door onchristelijke neopositivisme van de Wiener Kreis, op godsdienst-filosofisch gebied. Met name zij hier dan gedacht aan ene Jeroen de Ridder, pupil van dr. R. van Woudenberg, hoogleraar aan de filosofie-faculteit van de sedert 2016 ook officieel niet meer christelijke V.U. te Amsterdam. Ik vermoed, dat De Ridder onder invloed van deze neerlandicus Van

beweren dat het voor Van Delden zo duidelijk geldt, al schrijft hij in zijn voormelde recensie:

'Het beroep op de bijbel heeft echter binnen die wijsbegeerte sinds Dooyeweerd doorgaans slecht gefunctioneerd terwijl het in het creationisme essentieel is daarvan uit te gaan',

maar voor vele critici van de W.d.W. lijkt een wetenschappelijke c.q. wijsgerige tekst pas het epitheton 'christelijk', of 'bijbels' te verdienen wanneer die doorspekt is met Schrift-referentiën. En, in het kader van het schepping-evolutiedebat: bijna steeds weten zij dan alleen te noemen dat binnen de W.d.W. door sommigen, waaronder inderdaad ook Dooyeweerd, de scheppingsdagen niet letterlijk als dagen van 24 uur worden genomen. Dit omdat zij het waagden zich af te vragen of de tijd dan soms ongeschapen is.

Ook Dooyeweerd gaat met betrekking tot de geschiedenis en oorsprong van de mensheid ergens in zijn bespreking van Levers 'Creatie en Evolutie' helaas uit van de tijdsspannen die binnen de evolutionistisch geïnspireerde geologie en paleontologie vigeren. Maar om dan met Van Delden die man enkel hierom van 'wetenschapsgeloof' te betichten, terwijl hij vanuit het centraal-religieuze christelijke grondmotief als wetenschapsman, in lijn met de door hem gehanteerde, zgn. transcendentiaal-empirische onderzoeksmethode, ook wilde trachten om recht te doen aan wat hij destijds beschouwde als empirisch feitenmateriaal, gaat mij te ver. Geen woord bij Van Delden over de visie van Dooyeweerd op het darwinisme, dus op de biologische evolutieleer, op het biologische soortbegrip. Terwijl toch juist de biologie het terrein is waarbinnen de darwinistische evolutiemythe ontstaan is, na de reis met de Beagle. Dit levert een scheve voorstelling van zaken op.

En met betrekking tot dat beroep op de Bijbel? Zo uit de losse pols zou ik alleen al willen wijzen a) op het centraal-religieuze en integrale reformatorische, dat is

---

Woudenberg, die trouwens evenals hij zelf ook theïstisch evolutionist is, de taal-analytische filosofie heeft geadopteerd om carrière aan de V.U. te kunnen maken en serieus genomen te kunnen worden door clubs zoals de K.N.A.W.. Deze Van Woudenberg (die ik overigens persoonlijk altijd een aardige vent heb gevonden, en van wie ik - zoals bij zovelen - lange tijd verondersteld heb dat hij geestelijk mij zeer na stond) heeft zelf al lang afstand genomen van een wezenlijk onderdeel van de W.d.W., namelijk de modale aspectenleer (overigens op gronden die adequaat door dr. D.F.M. Strauss krachteloos gemaakt zijn (zie hiervoor zijn 'The best known but least understood part of Dooyeweerd's philosophy': pp. 1-15, m.n. pp. 9-11: '§ 5 Is it confusing to equate modalities, aspects and functions?', te vinden op zijn eigen, vrij toegankelijke webstek). In verband met de benoeming van deze Jeroen de Ridder, die in de '@specten', de nieuwsbrief van de Stichting voor Christelijke Filosofie, in de editie van oktober 2018 uitgebreid wordt bewierookt, op de bijzondere leerstoel in de christelijke filosofie dezer stichting aan de R.U. Groningen, valt in dit nummer namelijk van de voorzitter van de stichting, dr. S. Luitwieler, naar aanleiding van dit feit, na het redactionele inleidinkje: 'De nieuwe leerstoel geeft verder uitdrukking aan een inhoudelijke blikverbreding van de Stichting', het volgende te lezen: 'Luitwieler: 'Vanouds was ze vooral georiënteerd op de reformatorische wijsbegeerte van Herman Dooyeweerd, Dirk Vollenhoven en hun opvolgers. De laatste jaren is er meer aandacht gekomen voor andere stromingen binnen de christelijke (cursief R.B.) filosofie, zoals (!, R.B.) de analytische godsdienstfilosofie (cursief R.B.) (...)' (...) 'Jeroen de Ridder (...) is (...) bij uitstek in staat om de reformatorische wijsbegeerte en de analytische godsdienstfilosofie met elkaar te verbinden (cursief R.B.)'.

christelijke grondmotief van de W.d.W. van schepping-zondeval-verlossing/voleinding, waarover het in heel de Bijbel, passim, gaat; b) op de mededeling in Gen. 1 dat God alles schiep 'naar zijn aard', wat bij Abraham Kuyper geleid heeft tot formulering van het staatkundige beginsel van de soevereiniteit in eigen kring en dat Dooyeweerd gehanteerd heeft als een wijsgerig-kosmologisch beginsel door het zeer breed uit te werken in de vorm van de structuurtheorie van de W.d.W.; c) op het anti-substantialistische, onzelfgenoegzame, dat is heteronome zinkarakter van de tijdelijke werkelijkheid binnen de W.d.W., gezien haar creatuurlijke aard, aangezien zij door-en-door afhankelijk is van God de Schepper als de zelfgenoegzame, absolute Oorsprong van alle zin; d) op het daarmee samenhangende wezenlijke onderscheid tussen Schepper en schepping, met de kosmische wetsorde als de wezensgrens daartussen; e) op de visie op het centraal-religieuze hart waaruit de 'uitgangen des levens' zijn; f) op de visie op Adam respectievelijk Christus, de tweede Adam, als de verbondshoofden van oude en nieuwe mensheid; en g) op het voltooid zijn van de schepping. Allemaal Bijbels gefundeerd. Wat alleen niet continu de duizenden bladzijden die Dooyeweerd geschreven heeft door elke pagina doorlopend *herhaald* wordt. Van Delden schrijft, dat het in het creationisme essentieel is van de Bijbel uit te gaan. Mij dunkt dat ik met voornoemde opsomming wel duidelijk heb gemaakt hoezeer ook voor de W.d.W., inclusief haar kentheorie, de zogenaamde transcendentale denkkritiek, met haar visie dat ware zelfkennis alleen mogelijk is op basis van kennis van de ware God, Gods Woord als uitgangspunt fungeert.

Dus helaas gaan critici van de W.d.W. inzake het 'evolutiedossier' vaak niet in op al het vele andere waaruit blijkt *hoe weinig* de W.d.W., als stelsel, wel niet (lees: dat de W.d.W. *niets*) met het (al of niet theïstische) evolutionisme, dat laffe compromis van vele christen-wetenschappers met de seculiere humanistische wetenschappelijke hoofdstroming, uitstaande heeft. Neem, ter illustratie hiervan, alleen al een tweetal citaten in het vroegere maandblad 'Bijbel en Wetenschap' van de Evangelische Hogeschool te Amersfoort, ooit een creationistisch bolwerk⁵, van de hand van de eerder genoemde W.d.W.-aanhanger drs. A. Keizer, die respectievelijk genomen zijn uit 'Vernieuwing en Bezinning' en uit 'A New Critique of Theoretical Thought', allebei werken van dr. H. Dooyeweerd, die de criticus Van Delden, immers mede-oprichter van diezelfde E.H., toch zeker gelezen zal hebben:

'Dr. H. Dooyeweerd heeft de samenhang tussen 'evolutie' en 'historisme' kernachtig geformuleerd in 'Vernieuwing en Bezinning' (Zutphen 1959, blz. 238):

'Het historisme ligt in 't verlengde van het evolutionisme, dat de schepping loochent. Het is van dezelfde onschriftuurlijke oorsprong' (cursivering van Dooyeweerd)'⁶;

---

⁵ Hodi mihi, cras tibi

⁶ A. Keizer: 'Wat is christelijke wetenschap? (19)'; Bijbel en Wetenschap 5 (oktober 1980): p. 35

'De evolutietheorie is geen wetenschap, zij is een humanistisch geloof dat in de wetenschap het Scheppingsgeloof heeft verdrongen. Dr. H. Dooyeweerd heeft het aldus geformuleerd:

*'De evolutietheorie is niet een bepaalde wetenschappelijke theorie; het is een filosofische visie' (A New Critique of Theoretical Thought III', 1959, blz. 95)'.
Waarom honoreert Van Delden dit niet?*

Nu wil ik wel toegeven, dat de wijze waarop er door Dooyeweerd aangekeken wordt tegen de *scheppingsdagen* terecht aanleiding heeft gegeven tot kritiek, al is een *deel* van de kritiek geboren uit een misverstaan. Laten wij eens zien.

Ook Van Delden begrijpt niet alles

Onder de titel 'Kritiek op het creationisme, wetenschapsgeloof binnen de Calvinistische Wijsbegeerte', waarnaar Van Delden in zijn eindnoot 9 verwijst, heeft hij in het voormelde tijdschrift 'Bijbel en Wetenschap'⁷ onder andere verwezen naar de volgende uitspraak van Dooyeweerd:

'Dat echter de schepping als werk Gods geen wetenschappelijk vaststelbaar 'historisch feit' binnen de tijdsorde kan zijn moet voor ieder duidelijk zijn, die tot het bijbels inzicht is gekomen, dat de tijdsorde met haar historisch aspect de schepping (ook die van haarzelf, R.B.) voor-onderstelt'⁸.

Het lijkt mij dat Dooyeweerd hier beweert, dat er geen mens (i.c. geen historicus) aanwezig was *tijdens* het scheppen door God om dit scheppingsproces als historisch (want uniek, onherhaalbaar, dus niet *natuurwetenschappelijk* vaststelbaar) feit (*geschied*)wetenschappelijk *vast te kunnen stellen*. Want wil er wèl zulk een vaststelling van Gods scheppend spreken, van Gods scheppingsactiviteit, door een mens, zoals Adam, plaats gevonden kunnen hebben, dan moet de kosmische tijdsorde zelve ook reeds geschapen *zijn* (quod non), omdat de mens nu eenmaal een door en door (vol)tijdelijk, tijdgebonden wezen is⁹.

Dooyeweerd beweert in bovengenoemd citaat dus niet dat *God* in Zijn almacht niet in staat zou zijn om gedurende *een tijd* van zes dagen van 24 uur mede *de tijd* te scheppen!¹⁰ Alleen maar, dat het de *mens*, als door en door tijdelijk wezen, dat ook nog eens als laatste geschapen werd, onmogelijk is om zulks vast te hebben kunnen

---

⁷ Nader in J.A. van Delden: 'Kritiek op het creationisme, wetenschapsgeloof binnen de Calvinistische Wijsbegeerte'; Bijbel en Wetenschap 6 (april 1981): pp. 13-32

⁸ H. Dooyeweerd: 'Schepping en evolutie'; Phil. Ref. 24 (3+4) (1959): p. 114; geciteerd in J.A. van Delden, a.a.: p. 15

⁹ Maar ik wil hier alvast opmerken: 'tertium datur'.

¹⁰ 'mede', want naast alles wat er aan die tijd onderhevig ('subject') is

stellen, laat staan te begrijpen. Hopelijk is het de lezer nu wel duidelijk geworden dat Van Deldens verwijt, dat Dooyeweerd

*'Genesis 1 niet als een historisch betrouwbaar verhaal kan aanvaarden'*¹¹

op grond van althans *dit* citaat ongegrond is.

Persoonlijk schaar ik mij met dr. M.J. Paul achter de in zijn 'Oorspronkelijk' weergegeven interpretatie van de scheppingsdagen uit Genesis 1 van Calvijn, die ook Van Delden weergeeft:

*'Het is eene al te gewelddadige spotternij, te zeggen, dat Mozes ter wille van zijn verhaal in zes dagen verdeelt, wat God op één ogenblik voltooide. Veeleer heeft God zelf, willende zijn werken regelen naar de bevattingsvermogen, een tijdvak van zes dagen voor zich genomen'*¹².

God zou het scheppen ook in een oogwenk, of gedurende geologische tijdperken van tientallen miljoenen jaren¹³, hebben kunnen doen. Maar Hij heeft het gedurende zes dagen van 24 uur, gevolgd door een rustdag van 24 uur¹⁴, gedaan. Dit, om de mensen nader te komen in hun bevattingsvermogen, en om hun een ritme, een mogelijkheid tot tijdsmeting dankzij de schepping van de hemellichamen, mee te geven¹⁵. En het scheppen wordt er niet meer of minder wonderbaarlijk door, wanneer het in plaats van gedurende zes dagen van 24 uur plaats gevonden zou hebben in een oogwenk, of gedurende onvoorstelbaar lange astronomische of geologische tijdperken¹⁶.

Voorts noemt Van Delden ook nog in een 'Naschrift van de schrijver' na, wat hem siert, te hebben toegegeven (of dat terecht was vraag ik mij af, zie hierna) dat hij een bepaald citaat van Dooyeweerd heeft 'misbruikt'¹⁷, de volgende uitspraak van Dooyeweerd in genoemde recensie van Levers boek, als bewijs dat Dooyeweerd Gods scheppingsdaad buiten de tijdsorde plaatst, iets wat volgens Van Delden¹⁸ ruimte heeft geschapen (ik neem aan: bij anderen) voor het aanvaarden van het 'evolutiebeeld':

---

¹¹ A.a.: p. 15

¹² Geciteerd in J.A. van Delden, a.a.: p. 12

¹³ Gesteld dat die er geweest zijn.

¹⁴ Oftewel: waarop God opgehouden was te werken, sprekend te scheppen (vanwege Zijn vermoeid komt ook op mij inderdaad een beetje blasfemisch over).

¹⁵ Dat er meer soorten licht bestaan dan zonlicht alleen, is genoegzaam bekend. Dit in verband met de in dit kader bijzaak dat de hemellichamen, die voor de mens de tijdsindeling mogelijk maken, pas op de vierde scheppingsdag gemaakt werden. Er was toen al, reeds voor de vierde scheppingsdag, een afwisseling van dag en nacht, van licht en duisternis, dankzij het om zijn eigen as ronddraaien van de aarde. Graag verwijs ik hiervoor naar W.J. Ouweneel: 'De schepping in het geding (1)', Bijbel & Wetenschap 6 (41) (april 1981): pp. 5-7

¹⁶ De onbijbelse 'creatio continua'-gedachte.

¹⁷ J.A. van Delden: a.a.: p. 22;

¹⁸ En de nog te behandelen drs. A. Keizer

'Alleen van de schepping kan volgens Gen. 2:1 worden gezegd, dat zij voltooid is. Van het wordingsproces in de tijdsorde kan dit nimmer worden gezegd. Want nog steeds gaat dit proces door, ontstaan er individuele mensen, dieren, planten enz. in lichamelijke gestalte en dit is niet een tijdelijke voortzetting van Gods scheppingswerk (dus terecht geen 'creatio continua' volgens Dooyeweerd, R.B.), maar slechts een uitwerking binnen de tijdsorde van de voltooide schepping. En al is aan het (subjectieve, ter subjectzijde van de schepping, R.B.) ontstaan van de individuele geschapen dingen en wezens binnen een reeds in haar grondstructuren ontplooiende kosmos een ontzaggenlijke voortijd voorafgegaan, waarin deze grondstructuren zelve zich in een sindsdien (dat wil zeggen sinds het ontstaan van de individuele geschapen dingen en wezens binnen die reeds in haar grondstructuren ontplooiende kosmos, R.B.) afgesloten proces van successieve kosmische evolutie hebben gerealiseerd, ook dit oerproces was niets anders dan de uitwerking van het voltooide scheppingswerk Gods binnen de tijdsorde'¹⁹.

Dooyeweerd leert hier ten eerste het onderscheid tussen een *voltooide* schepping enerzijds en een wordingsproces, een ontplooiing van de kosmos, eerst naar zijn wetzijde (de grondstructuren) en daarna naar zijn subjectzijde, in de tijd anderzijds. Aangezien binnen de W.d.W. de geschapen wetstructuren intrinsieke tijdstructuren zijn, heeft Van Delden gelijk als hij hieruit op mocht maken, dat Dooyeweerd de *scheppingsactiviteit* buiten de tijdsorde plaatst. Dooyeweerd verwijst hiervoor naar Gen 2:1: doordat de *schepping*, zowel die van de kosmische wetsorde oftewel die van de grondstructuren, die naar W.d.W.-inzicht zoals gezegd immers intrinsieke tijdstructuren zijn, als die van alles wat daaraan subjectief onderworpen is, *voltooid* is, valt de *scheppingsactiviteit zelve* buiten de tijdsorde²⁰. Binnen de tijdsorde vindt dan volgens Dooyeweerd *slechts* de wording (dus *niet* óók de schepping) plaats van de subjectieve individuele entiteiten in een onverbreekelijke correlatie met de ontplooiing van haar wetzijde²¹.

En uit dit citaat valt ten tweede op te maken, dat de wording oftewel de evolutie oftewel de ontwikkeling/ontsluiting van de *wetzijde* van de schepping, oftewel die van de kosmische tijdsorde/kosmische wetsorde, plaatsvond gedurende een 'ontzaggenlijke voortijd' die *vooraf* ging aan de wording van de *subjectzijde* van de schepping. Simpel gezegd: Dooyeweerd ziet hier dus de kosmische tijdsorde als *eerder* geworden/ontstaan/gerealiseerd dan alles wat er subjèct aan is: weliswaar zijn de tijd en het tijdelijke, de wet en het wetmatige even oud, immers tegelijkertijd *geschapen*²², maar gedurende een 'ontzaggenlijke voortijd' was er nog geen sprake van subjectief, noch van (al of niet mogelijk) objectief functionerende entiteiten, die immers pas volgens hem *veel* later zouden zijn *verschenen*, ook al waren zij dus al wel

---

¹⁹ H. Dooyeweerd: a.a.: p. 115, geciteerd in J.A. van Delden: a.a.: p. 22

²⁰ Dit is ook in lijn met het vorige citaat van Dooyeweerd.

²¹ Omdat Dooyeweerd niet weten wil van zes scheppingsdagen van 24 uur en uitgaat van een zeer oud heelal, kan en mag men op zijn standpunt helaas niet zeggen dat de scheppingsdagen *zelve* dan *tegelijkertijd* de eerste wordingsdagen zijn. Ik kom hierop terug bij de behandeling van drs. A. Keizers kritiek.

²² Al viel de *scheppingsactiviteit*, zoals zo juist genoemd is, buiten de tijdsorde, was die niet-tijdelijk.

in potentie geschapen. De kosmische wetsorde, de kosmische tijdsorde, de goddelijke scheppingsorde van grondstructuren vormde volgens Dooyeweerd gedurende niet slechts één of een paar dagen, maar een 'ontzaggelijke voortijd' lang dus eerst nog als het ware een geraamte, zonder dat er sprake was van individuele entiteiten. Eenvoudigweg doordat die, hoewel reeds in potentie geschapen, in die 'voortijd' nog niet geworden, nog niet gerealiseerd waren.

Los van het speculatieve karakter van deze gedachtegang lijkt het mij hierbij echter een probleem te zijn dat volgens Dooyeweerd die reeds geschapen transcendentale grondstructuren/wetstructuren, die intrinsieke *tijdstructuren* zijn, zich gedurende dat oerproces successievelijk gerealiseerd zouden hebben *binnen de tijdsorde*. Dus de geschapen kosmische *tijdsorde* heeft zich gerealiseerd *binnen* de geschapen kosmische *tijdsorde*, wat niet kan kloppen op W.d.W.-standpunt aangezien de kosmische wetsorde een kosmische tijdsorde *is* – wet en tijd zijn synoniem binnen de W.d.W., daar wetstructuren zoals gezegd intrinsieke tijdstructuren zijn. Want waar komt die tijdsorde, *waarbinnen* die reeds geschapen kosmische wetsorde van grondstructuren zich gedurende dat kosmische oerproces realiseert, dan op *haar* beurt weer vandaan? Heeft die zich soms in een nog weer *éérder* oerproces gerealiseerd? Als dat ook weer gebeurd is binnen een bepaalde tijdsorde, dan hebben we te maken met een regressus ad infinitum. Zo niet, dan was *die* tijdsorde van meet af aan *wel* in haar geheel aanwezig. Maar dan kan men beter een stapje terug doen, en zulks al beweren van die eerstgenoemde grondstructuren, dat zijn die uit Dooyeweerds citaat. Dan zijn die grondstructuren, oftewel dan is die kosmische tijdsorde, sinds de eerste scheppingsdag al *in haar geheel* aanwezig/geworden.

Voorts *verwerp* ik hier het spreken over een 'ontzaggelijke voortijd', over een praehistorie van miljoenen, nee, miljarden jaren door Dooyeweerd. Ik constateer wel, dat Dooyeweerd 'niets doet' met de Bijbelse scheppingsdagen van 24 uur, dus deze ook niet ziet als de eerste letterlijke dagen van het wordingsproces. Hij ziet hen immers niet als astronomische eenheden. Hij kan zich eigenlijk niet voorstellen dat God die tijd daadwerkelijk *nodig zou hebben gehad* om te kunnen scheppen gedurende zes dagen en om daarna uit te moeten rusten gedurende de zevende dag. Acht deze gedachte on-Bijbels. Hij heeft het niet, zoals Calvijn, over Gods die tijd voor Zijn scheppende spreken *genomen* hebben, ofschoon God dat niet zou hebben *gheoeven*, maar noemt het moeten rusten door God op een letterlijke dag van 24 uur zelfs 'blasfemisch'. Nogmaals: blijkbaar kent hij helaas Calvijns subtiele interpretatie niet²³. Gezien wat ik hiervoor van Calvijn noemde, zie ik de scheppingsdagen

---

²³ Zo schrijft hij bv. in het kader van zijn bestrijding van de opvatting van de scheppingsdagen van ds. J.M. Spier: '*In beide gevallen* (daarmee bedoelt Dooyeweerd: hoe men Spiers opvattingen in dezen ook interpreteert, R.B.) *wordt Gods scheppend woord aan tijdsbepalingen onderworpen geacht, die van creatuurlijke orde zijn en komen wij gevaarlijk dicht bij de onbijbelse voorstelling dat in het spreken van de zes scheppingswoorden God eigenlijk slechts als een griekse Demiurg, als 'Ordenaar' werkzaam zou zijn geweest*' (a.a.: p. 118). Getuige wat ik verderop in dit artikel schrijf over Kronos in verband met mijn mij afvragen of Van Delden de tijd soms als *ongeschapen* beschouwt, kreeg ik ook al die gedachte. Dooyeweerd is hier toch duidelijk beducht voor *on-Bijbelse* voorstellingen, en beweegt zich hier toch

werkelijk als dagen van 24 uur, als zijnde de tijd die God, om ons mensen nader te komen, daadwerkelijk genomen heeft om te *scheppen*: 'tertium datur': de tijd, dat is de kosmische tijdsorde, is niet alleen maar door God daadwerkelijk gebruikt om te scheppen, maar de tijd(sorde) is tegelijkertijd zelve ook geen godheid, bestaat niet zelfstandig tegenover de Schepper-god; God is niet van Kronos als van een gnostische tegen-godheid afhankelijk, maar de tijd(sorde) is zelf eveneens geschapen. God *gebruikte* niet alleen de tijd van zes dagen van 24 uur om de entiteiten te scheppen, maar Hij schiep ook de tijd *zelve*. Bij deze oorsprongskwestie aangaande het scheppende spreken Gods, die per definitie een transcendentele, dat is fundamentele grenskwestie is, past voor de man van wetenschap de docta ignorantia.

Want overduidelijk is dit een tegenstrijdigheid. Althans, binnen de kaders van Hilberts formele logica. Maar er zijn meerdere logica's binnen de wiskunde. Met het oog hierop schreef ik dan ook: 'tertium datur'. Het premium is dan de stelling dat de scheppingsactiviteit, ook alwaar die leidde tot de tijd, *alleen maar* niet-tijdelijk, dus buiten de tijdsorde plaatsgevonden kon hebben, waarbij het erop volgende wordingsproces volgens Dooyeweerd in de tijd plaatsvond, en wel voor wat betreft de grondstructuren der kosmische wetsorde gedurende een ontzaggeijk langdurige voortijd, en voor wat betreft de eraan subjecte entiteiten daarna gedurende een ontwikkelingsproces dat tot op de dag van vandaag voortduurt; waarbij de subjectieve realisering van de entiteiten in een onverbreekelijke correlatie met die van haar wetzijde plaatsvindt (Dooyeweerds standpunt). En het secundum is dan de stelling dat de scheppingsactiviteit, ook die van de tijd zelve, *alleen maar* in de tijd plaatsvond (Van Deldens visie). Dit is logisch antinomisch: Gods scheppingsactiviteit als zowel niet-tijdelijk als tijdelijk, maar dit is wel in lijn met Gen. 1 en dus waarheid.

De kosmische *tijdsorde* van constante, transcendentele, dat is fundamentele grondstructuren, die alle subjectieve micro-evolutionaire ontwikkeling binnen haar kaders mogelijk en constateerbaar maakt, heeft dus volgens Dooyeweerd, na geschapen te zijn, gedurende een ontzaggeijk lange voortijd, en dus niet enkel gedurende een scheppingsweek van zes maal 24 uur, 'binnen de *tijdsorde*' (?) een ontwikkelingsproces – dus geen scheppingsproces! – doorgemaakt, los van de individuele dingen, planten en dieren die er wet-matig aan onderworpen zijn en die pas later, na afloop van dat kosmische evolutieproces zouden verschijnen. Maar deze opmerking van Dooyeweerd kan door macro-evolutionisten nooit aangevoerd worden als steun in de rug voor hen. Want hier is er geen sprake van een *creatief* macro-evolutieproces, maar slechts van een volgorde in het micro-evolutieproces,

---

geheel 'in de geest van Assen', zoals Van Delden het noemt!? Weliswaar is een Demiurg een Ordenaar van eeuwig bestaande *materie*, niet van ongeschapen *tijd*, maar hierbij moet bedacht worden dat op W.d.W.-standpunt 'materie' geen ongeschapen, eeuwige substantie is, maar enkel het materiële/energetische/fysische *aspect* der kosmische *tijdsorde*. De modale aspecten zijn immers aspecten van de kosmische *tijd*(sdimensie) der geschapen werkelijkheid. Materie is dus te beschouwen als een (kosmische) tijdsaspect.

waarbij eerst de *reeds gecreëerde* grondstructuren ontstonden en pas daarna de ook *reeds gecreëerde* individuele entiteiten.

De W.d.W. gaat uit van het uitgangspunt van het driedelige, radicaal- en integraal-christelijk-religieuze, dus voor-wetenschappelijke grondmotief van schepping-zondeval-verlossing/voleinding. Alle echte aanhangers van de W.d.W.²⁴ gaan voor hun bedrijven van vakwetenschap en voor hun filosoferen dus ook voor-wetenschappelijk uit van het scheppingsmotief. Van Delden zal het toch met hen eens zijn dat het, dit gezegd hebbende, het overdenken waard en toegestaan is hoe dan om te gaan met het volgende, reeds in het voorgaande gestipuleerde probleem.

Heeft God, die almachtig is, *werkelijk* tijd nodig, i.c. zes dagen van 24 uur, om te kunnen scheppen? En daarna een rustdag van 24 uur om uit te moeten rusten? Immers neen! Dooyeweerd zelf noemt deze gedachte zoals gezegd zelfs blasfemisch²⁵. Let wel: dit is iets anders dan zoals Calvijn het, zoals zo juist gezegd, zag: God *heeft* voor het scheppen de tijd van onze week genomen, maar Hij *zou* het niet hebben hoeven te doen. Hij had die tijd niet echt nodig. Misschien kende Dooyeweerd Calvijns interpretatie niet. Maar ook al *zou* hij haar gekend hebben, uit wat ik ervan lees bij Paul biedt ook Calvijn geen oplossing voor het volgende: *God heeft toch ook de tijd geschapen?*²⁶ Van Delden zal het toch met de school der W.d.W. eens zijn, dat God ook de tijd geschapen heeft? Dooyeweerd drukt dit uit door te stellen dat

*'Gods scheppingsdaden (waaronder dus de schepping van de tijd, R.B.) zelve nimmer in een astronomisch of geologisch tijdsbegrip zijn te vatten en in wezen de gehele tijdelijke orde te boven gaan'*²⁷.

Van Delden schrijft:

*'Dooyeweerd gaat ervan uit dat de tijd alleen kan bestaan binnen (en dus na haar eigen, R.B.) de schepping; de klok gaat pas tikken met de **voltooïing** (vet R.B.) der schepping. U zult zeggen: Maar Genesis 1 openbaart toch dat de tijd begon toen God **begon** (vet R.B.) te scheppen?'*²⁸.

Van Delden lijkt vervolgens²⁹ zelf impliciet (en ongetwijfeld onbedoeld) de tijd te vergoddelijken wanneer hij het van Dooyeweerd '*onbijbels*' noemt wanneer deze pas over tijd wil spreken in een *voltooïde* schepping, van welke laatste immers ook de tijd wezenlijk deel uitmaakt. Ik noemde dit reeds in een voetnoot.

De 'oplossing' voor dit probleem geeft Van Delden daar waar hij schrijft:

---

²⁴ En dan bedoel ik Dooyeweerd en zijn *echte* leerlingen, dus niet lieden zoals Jacob Klapwijk, die Van Delden noemt.

²⁵ H. Dooyeweerd: 'Schepping en evolutie', Phil. Ref. 24 (3+4) (1959): p. 119

²⁶ Van haast werd niet gesproken.

²⁷ H. Dooyeweerd: a.a.: p. 115, geciteerd in J.A. van Delden: a.a.: pp. 16-17

²⁸ A.a.: p. 15

²⁹ In a.a.: p. 16

'God is machtig om de onvoltooide schepping, **waarvan wij niet begrijpen** (vet R.B.) hoe die kan bestaan, tot stand te brengen en uit te bouwen tot de voltooide schepping die wij kennen'³⁰.

Inderdaad. Hoe kan de tijdens de scheppingsweek nog onvoltooide schepping bestaan? Van Delden begrijpt niet hoe dat kan. En Dooyeweerd ook niet! Wat voor laatstgenoemde een reden was om de scheppingsdagen niet letterlijk of als geologische perioden te nemen, maar om de scheppingsactiviteit, Gods scheppende spreken, *alleen maar* buiten de kosmische tijdsorde te plaatsen. Maar over *Dooyeweerds* onbegrip hiervan schrijft Van Delden misprijzend:

'Dooyeweerd (...) **miskent** (vet R.B.) het bijzondere karakter van de onvoltooide schepping'³¹.

Ik echter kan mij wel *voorstellen*, dat Dooyeweerd, *in philosophicis*, aangaande deze soort van kwesties vervolgens uitkwam bij de docta ignorantia. Want geen mens kan dit *begrijpen*. Van Delden schrijft dat Dooyeweerds probleem is hoe het onlosmakelijk samenhangende totaal in delen geschapen kan worden, en dat Gen. 1 ons duidelijk openbaart dat dat tóch gebeurd is³². Maar het lijkt mij dat dit voor *ons allen* een probleem is, of tenminste zou moeten zijn, *in philosophicis*. De bekende moleculair bioloog M. Behe sprak met het oog op iets dergelijks, namelijk de uiterst complexe bouw van een levende cel, over 'onherleidbare complexiteit'. Of God die complexiteit van een levende cel nu in delen of ineens geschapen heeft gedurende dan wel op die scheppingsdag van 24 uur waarop de planten werden geschapen: beide is onmogelijk in het kader van een vermeend macro-evolutieproces, want om op die wijze een levende cel bij toeval te laten ontstaan is een hoeveelheid tijd nodig die wel zo groot is dat de ouderdom van het heelal naar evolutionistisch standpunt daarvan een fractie bedraagt. Hetzelfde als voor een levende cel geldt voor de ongelofelijk complexe schepping in haar geheel.

Dooyeweerd verwerpt in alle toonaarden in al zijn geschriften het evolutionisme, dat de geschapen aard van de tijdelijke werkelijkheid ontkent, juist als zijnde een mythe. Maar hij komt in deze soort van oorsprongskwesties, die uit de aard der zaak voor *het filosoferen* (niet voor het geloven) zoals gezegd grenskwesties zijn, uit bij de *geleerde* onwetendheid. Als *wetenschapper* loopt hij aan tegen de grenzen van de menselijke ervaringskennis waar het de scheppingsactiviteit, het tot aanzijn roepen betreft. Waarbij hij helaas, niet Calvijns interpretatie kennende, de scheppingsdagen niet wilde opvatten als astronomische tijdperken (wat het geval is als de scheppingsdagen worden opgevat als dagen van 24 uur), maar *evenmin* als *geologische* tijdperken. Want anders raakt men volgens Dooyeweerd verstrikt in logische tegenstrijdigheden. Vandaar, dat een paragraaf in zijn artikel getiteld is:

---

³⁰ T.a.p.

³¹ T.a.p.

³² T.a.p.

*De antinomieën van een opvatting van de scheppingsdagen als astronomische of geologische tijdperken*³³.

Ook Dooyeweerd gaat hier, net zoals Van Delden, de facto uit van Hilberts formele logica: tertium non datur. Maar het is helemaal niet zo gek, het is zeker geen 'misbruik', maar wel degelijk ter zake, als Van Delden *die* passage aanhaalt, waarin Dooyeweerd op grond van de integrale en universele zin van de kosmische tijdsorde³⁴ beweert, dat men zich in logische antinomieën verstrikt wanneer men Gods scheppingswerk op gaat vatten

*'als een opeenvolgende reeks van **tijdelijke** gebeurtenissen'*

omdat men dan

*'wordt gedwongen aan te nemen, dat de modale aspecten van de tijd zelve eerst in de successieve orde van de zes scheppingsdagen **geschapen** zijn, welke laatste dan een tijdelijke duur moeten hebben gehad. Voordat in de tijdsorde het eerste organisch leven in levende organismen op aarde ontstond zou die tijdsorde dus nog alleen de eerste vier aspecten hebben gehad. Maar binnen welke tijdsaspecten viel dan de schepping van de volgende tijdsaspecten? Het simpele stellen van deze vraag legt reeds de antinomieën bloot, waarin men zich verstrikt door de scheppingsdagen in theoretisch geabstraheerde tijdsaspecten te vatten*³⁵.

Dooyeweerd verzet zich hier dus tegen het opvatten van de scheppingsdagen *als tijdsaspecten*, die immers theoretische abstracties zijn. Ik denk dat Van Delden dit moeilijk met hem oneens zal kunnen zijn.

De twee punten bij Dooyeweerd waarop ik dus wel kritiek heb zijn ten eerste zijn niet uitgaan van zes letterlijke scheppingsdagen van 24 uur *naast* een niet-tijdelijke schepping, inclusief de schepping van de tijd zelve, en ten tweede zijn niet zozeer uitgaan van een tijdelijk wordingsproces dat (al) begon op de eerste dag van de scheppingsweek van enige duizenden jaren geleden, als wel van een kosmisch wordingsproces van miljarden jaren, waarbij *eerst* de *gehele* scheppingsorde, de grondstructuren, successievelijk *niet geschapen*, maar *geworden* zou zijn, en pas *daarna* de eraan subjecte dingen, planten, dieren en mensen.

Om nog iets meer te zeggen over dat 'tertium datur' dan ik reeds gedaan heb het volgende. De vraag is dus: hoe verenigt een criticus van de W.d.W. *logisch denkend* de beide geloofsstukken: 1) God heeft alles geschapen gedurende de tijd van zes dagen van 24 uur; en 2) God heeft ook de tijd geschapen?

Het betreft hier zoals gezegd een grenskwestie. De, evenals Van Delden en Keizer, ooit nauw bij de Evangelische Hogeschool te Amersfoort betrokken prof. dr. C. Roos, die onlangs een lezing op het congres van het Logos Instituut te Opheusden gehouden heeft, heeft in zijn afscheidsrede aan de T.U. Delft onder meer geschreven

---

³³ H. Dooyeweerd: a.a.: p. 119

³⁴ Cf. Behe's 'onherleidbare complexiteit'!

³⁵ T.a.p.

over het dispuut tussen de wiskundigen Hilbert en Brouwer³⁶. Hilbert kon het niet verkroppen dat Brouwer het principe van de uitgesloten derde ('tertium non datur') niet aanvaardde. Hij wilde niet aanvaarden dat de mens ten principale niet alles kan begrijpen. Maar Brouwer kreeg voor zijn intuïtionistische logica steun van Gödel met zijn onvolledigheidsstellingen. En ook empirische steun vanuit de fysische kwantummechanica, met Heisenbergs onzekerheidsrelatiën en Schrödingers vergelijking. Het principe van de uitgesloten derde uit de formele logica van Hilbert en Cantor moge dan misschien in de meeste 'niet-grens'-gevallen voldoen, bij grenskwesties blijktbaar niet. Iets is niet altijd persé A of niet A. Er is soms, namelijk inzake ideële grenskwesties, ook nog een derde mogelijkheid, die wij mensen misschien wel ten principale niet kunnen kennen/begrijpen: tertium datur.

Dit besef leidde echter wel tot een crisis binnen het humanisme aan het begin van de vorige eeuw. Is Van Delden dan soms van het humanistische stempel van het principe van de uitgesloten derde? Dat hij van Dooyeweerd c.s. verlangt dat hij ook deze grenskwestie tot een *logische* oplossing brengt? Of ontkent Van Delden het door God geschapen zijn van ook de tijd? Ziet hij de tijdsorde soms niet als creatuurlijke orde? Ziet hij soms, met de oude Grieken, de tijd als een tegen-godheid, als Kronos? Dien God de Schepper *nodig* heeft gehad om te kunnen scheppen gedurende zes dagen van 24 uur? Mij dunk dat hij *daar* toch niet aan zal willen! Het is dan ook bij Dooyeweerd c.s. zoals de theoloog dr. M.J. Paul³⁷ het weergeeft, en wat Van Delden zelf heeft onderstreept: Genesis biedt geen wetenschappelijk dus ook geen wijsgerig leerboek, maar een *uitgangspunt* voor wetenschappelijke activiteiten.

*'Want de Bijbel is geen wetenschappelijk boek, maar de belichaming van de Woordopenbaring Gods. En alleen zo dient hij zich zelve aan'*³⁸.

Bij Dooyeweerd is het overduidelijk dat het scheppingsmotief, als onderdeel van het reformatorische grondmotief, als religieus, voor-wetenschappelijk uitgangspunt fungeert voor zijn wetenschappelijke activiteiten. En uit de aard der zaak kan een religieus *uitgangspunt* niet onderhevig zijn aan de rede, aan redelijke kritiek, de rede, die voor de vele rationalistische humanisten hun eigen religieuze, voor-wetenschappelijke uitgangspunt is. Dooyeweerd hoeft dus wat mij betreft helemaal niet richting bijvoorbeeld Van Delden *redelijk* te verantwoorden hoe het kan, dat God zowel geschapen heeft *gedurende* zes echte dagen van 24 uur, als die dagen *zelf*, dus de tijd, geschapen heeft. Er moet nog een derde mogelijkheid zijn, die in *wetenschappelijke* zin voor ons mensen ontoegankelijk is. Gezien zijn huldigen van de *docta ignorantia* in plaats van te willen vervallen in

---

³⁶ C. Roos: 'Komt onvermoeide arbeid alles te boven?', rede uitgesproken bij het afscheid van de faculteit electrotechniek, wiskunde en informatica aan de Technische Universiteit Delft op vrijdag 10 december 2010: pp. 22-28

³⁷ Zie M.J. Paul: 'Oorspronkelijk', Labarum Academic, Apeldoorn (2017): p. 239

³⁸ H. Dooyeweerd: a.a.: p. 159

*'oncontroleerbare en in de grond zin-loze speculaties'*³⁹

wanneer het om zaken zoals de verschijning van het eerste leven of de eerste mens op aarde betreft, lijkt het mij dat hij hiertoe *in sciënticis* ook genegen zal zijn aangaande deze 'tjidskwestie'. Immers, ook *hierbij* staan wij

*'voor de grenzen der menselijke ervaringskennis'*⁴⁰.

Het lijkt mij, dat Van Delden dat toch niet zal kunnen ontkennen.

Drs. A. Keizers 'scheppende worden'

Ik noemde al meermalen in het voorgaande de kritische opvattingen aangaande deze materie van drs. A. Keizer. Hij was destijds ook een vaste scribent voor Bijbel & Wetenschap. Ik leerde zijn werk kennen via zijn boek 'Wetenschap in Bijbels licht'⁴¹.

Keizer interpreteert Dooyeweerd inzake het onderscheid dat de laatste maakt tussen schepping en wording juist: 'schepping' als het scheppend spreken van God dat aan de tijd – die bij het geschapenen behoort – voorafgaat, en het 'wordingsproces', dat is het tevoorschijn komen van het geschapene uit het scheppen. Waarbij dit wordingsproces in de tijd besloten ligt en nog onvoltooid is en tot op de huidige dag voortduurt, terwijl het scheppingsproces (het spreken Gods) voltooid is.

Uit Keizers interpretatie van Gen. 2: 1 en 2 volgt echter, dat *alles* wat in den beginne geschapen is, ook in de scheppingsweek geworden zou moeten zijn. Keizers interpretatie van het na zes dagen voltooid zijn van het scheppingswerk is immers de volgende:

*'Met voltooid zijn van het werk bedoelt de Schrift zowel het voltooid zijn van het scheppend spreken van God de Here als het voltooid zijn van wat uit dat spreken tevoorschijn kwam. Het is alles begrepen in het voltooid zijn van het werk'*⁴².

Dit nu lijkt mij onjuist. Ook ik, om maar een willekeurig schepsel te noemen, ben geschapen in den beginne, maar ben alleen niet, tegelijkertijd met Adam, meteen ook al geworden op de zesde scheppingsdag, die óók de zesde dag van het wordingsproces is.

Vervolgens voert Keizer bij zijn interpretatie in een anakoloet een onduidelijke term in en schrijft vervolgens dat Dooyeweerd *dit* 'miskent':

Het onderscheid van dr. Dooyeweerd tussen een voltooid 'scheppen' (in de zin van scheppend spreken) en een doorgaand 'worden' miskent het voltooid zijn van het eerste scheppende

---

³⁹ A.a.: p. 157

⁴⁰ T.a.p.

⁴¹ A. Keizer: 'Wetenschap in Bijbels licht', Buijten & Schipperheijn, Amsterdam (1986)

⁴² A. Keizer: 'Wat is christelijke wetenschap? (23), in: Bijbel & Wetenschap 6 (41) (april 1981): p. 29

'worden' (vet R.B.) (genereren) van mensen, planten en dieren na (moet hier misschien niet 'nu' staan?, al wordt in dat geval de zin syntactisch weliswaar kloppend maar begrijp ik de zin nog steeds niet, R.B.) het voltooid zijn van het scheppen van geheel andere aard is dan het eerste 'worden' op Gods bevel⁴³.

Ik heb nog nooit ergens bij Dooyeweerd gelezen dat hij ontkent dat het wordingsproces een beginstadium had. Als er nooit een 'eerste worden' geweest is, dus als het nooit begonnen is, hoe kan het dan bestaan en tot op de huidige dag voortduren? Het wordingsproces *is* er, dus heeft het ook een beginfase. En die beginfase kan heel wel de eerste week van de tijd, die tegelijkertijd ook de scheppingsweek was (hoe dat kan, weet ik niet), zijn. Dit houdt in, dat alles wat (bv.) op de derde scheppingsdag niet-tijdelijk geschapen werd, ook *vanaf* (dus niet alleen maar 'op') de derde scheppingsdag verscheen. Maar wat Keizer met 'het eerste *scheppende* worden' bedoelt is mij een raadsel. Dooyeweerd spreekt bij mijn weten nooit over een onvoltooid zijn van het *eerste* '(scheppend) worden', alleen over het voltooid zijn van het scheppen, van Gods schepping(sactiviteit), van Gods scheppend spreken/ tot aanzijn roepen en over het onvoltooid zijn van het *totale* wordingsproces (dat hij bij mijn weten nimmer een *scheppend* wordingsproces noemt), dat tot nu toe voortduurt. Die vreemde term 'het eerste scheppende 'worden'' (wat iets anders is dan het 'scheppend spreken Gods') is een verzinsel van de heer Keizer.

Ik schreef zo even tussen haakjes dat ik niet weet hoe de scheppingsweek (waarin ook de tijd zelve geschapen werd) tevens de eerste week van het wordingsproces kan zijn. Keizer weet dit ook niet:

*Dat het Goddelijke **scheppen**, dat is het met macht spreken en tegelijkertijd doen 'worden' alle wetenschappelijk begrip te boven gaat behoeft geen betoog. Ps. 33:9 zegt: 'Want Hij sprak en het was er en Hij gebod en het stond er'. Hij deed dat alles in zes dagen. Dit in gewone taal gesproken bijbelse onderwijs verdraagt geen filosofische analyse⁴⁴.*

Daar ben ik het helemaal me eens. Als wetenschapsman, dus in sciënticis, niet als gelovige christen, *begrijpt* Keizer het niet. Maar dan mag hij Dooyeweerd niet verwijten dat hij het ook niet begrijpt en in sciënticis bij de docta ignorantia uitkomt in dergelijke oorsprongskwesties, zoals wij in het voorgaande gezien hebben en ook in het volgende nog zien zullen. Dan moet hij (dit geldt ook voor Van Delden) de mogelijkheid open laten, dat ook Dooyeweerd, als gelovige christen, gelooft in wat er in Ps. 33:9 staat.

---

⁴³ A. Keizer: a.a.: t.a.p.

⁴⁴ A. Keizer: a.a.: t.a.p.

Meent Van Delden: oude aarde creationisme = macro-evolutionisme?

Tot slot: Van Delden legt terecht ook nog de zere vinger bij iets anders. Hij somt⁴⁵ een aantal citaten van Dooyeweerd op om te illustreren hoe laatstgenoemde zou staan tegenover de vermeende evolutie van de mens. Ten eerste zou ik erop willen wijzen, dat het allemaal citaten betreft uit Dooyeweerds recensie 'Schepping en Evolutie' van Levers boek 'Creatie en Evolutie'. Vergelijkbare elders in zijn uitgebreide oeuvre schieten mij niet direct te binnen⁴⁶. En ten tweede is het enige wat ons vanuit deze citaten, die staan op jonge aarde creationistisch standpunt, tegen staat, Dooyeweerds kennelijke aanvaarding van de zeer langdurige geologische tijdperken. Maar dit zou hem hooguit tot een oude aarde creationist maken. Dat Van Delden hieruit, uit deze kennelijke acceptatie door Dooyeweerd van de geologische tijdrekening en uit het feit, dat Dooyeweerd erkent dat er fossielen bestaan, tot de conclusie komt, dat hij hierdoor ook het 'evolutiebeeld' aanvaardt, getuige:

*Dooyeweerd accepteert de geologische tijdrekening en het daarmee verbonden evolutiebeeld'*⁴⁷
en getuige

*(...) zijn vaste geloof in het evolutiebeeld'*⁴⁸

keur ik af. Want als dat automatisch zo zou zijn, dan zouden er ook geen oude aarde creationisten kunnen bestaan. Aanvaarding van een oude aarde is weliswaar een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor het vermeende macro-evolutieproces van amoëbe tot mens. Want zij leidt er niet noodzakelijkerwijze toe. Ook Ouweneel wijst hierop, in het destijds volgende nummer van Bijbel & Wetenschap:

Het scheppingsmodel is (...) een wetenschappelijke theorie, bestaande uit de volgende drie hoofdelementen:

---

⁴⁵ A.a.: p. 15

⁴⁶ Een vergelijkbare kritiek op Van Delden tref ik aan in een naar B&W (Bijbel & Wetenschap 6 (43) (juli 1981): p. 28) ingezonden stuk van ir. A. Biersteker, waarin hij namelijk o.m. schrijft: 'Van Delden's behandeling van Dooyeweerds visie is beneden de maat. Het is een 'zwaktebod' om de beoordeling van diens visie op te hangen aan zegge en schrijf één artikel en dan nog wel een recensie: hij had méér bronnen moeten aanboren. Dan was hem duidelijk geworden, dat hij onmogelijk kan beweren dat Dooyeweerd een 'evolutionist' was; te vaak heeft hij zich daartegen geweerd om die bewering staande te kunnen houden'. Ik ben het oneens met de reactie van de redactie op deze ingezonden brief. Want omdat het aanhangen van de macro-evolutieer onmogelijk is zonder ook evolutionist te zijn hoefde Van Delden niet perse ook het woordje 'evolutionist' te bezigen. En ik bestrijd ten stelligste dat Dooyeweerd zo zeer geporteerd zou zijn geweest van Levers boek. Integendeel: zijn recensie acht ik voor dat boek tamelijk vernietigend.

⁴⁷ t.a.p.

⁴⁸ t.a.p.

*Punt a) De aarde is betrekkelijk jong, (...) Overigens is het punt niet onontbeerlijk voor een scheppingsmodel; ook op een veel oudere aarde zouden de twee volgende (wel essentiële) punten overeind blijven staan*⁴⁹,

en Ouweneel noemt dan de punten van een katastrofaal ontstaan zijn van de aardlagen en het onafhankelijk van elkander *ontstaan*⁵⁰ zijn van de levensvormen. En Dooyeweerd heeft zich bij mijn weten helaas nergens over het katastrofisme (dus ook nergens over de zondvloed) uitgelaten⁵¹, en het macro-evolutionistische transmutatie-mechanisme bestrijdt hij overal waar hij zich over evolutie uitlaat in niet mis te verstane bewoordingen. Dooyeweerd moest niets hebben van Levers zinloze gespeculeer over de oorsprong van de mens, maar koos in dezen *in scienticis* (op basis van de empirische gegevens der palaeontologie, dus niet als gelovige, die zulke gegevens niet nodig heeft!) zoals gezegd voor de 'wijze onwetendheid'.

Conclusie

Dooyeweerds onderscheid tussen schepping en wording is terecht. Hij ontkent helaas dat de scheppingsdagen letterlijk genomen moeten worden en daarom astronomische eenheden van 24 uur zijn, zoals ons wel duidelijk is geopenbaard. Dit, omdat hij (op zich terecht) stelt, dat ook de kosmische tijd geschapen is, en God almachtig dus niet als een demiurg de ongeschapen tijd om te scheppen *nodig* gehad kan hebben. Voorts gaat hij terecht uit van het Bijbelse gegeven van het reeds in den beginne voltooid zijn van de schepping. Wat wel in de tijd plaats vindt, dat is het wordingsproces, waarbij vanaf scheppingsdag 1 al het geschapene *successievelijk*, dus niet alles meteen in de eerste scheppingsweek, zal ontstaan/verschijnen/ zich zal ontwikkelen/ zal micro-evolueren. Aangaande dit proces wil hij niet, zoals eertijds dr. J. Lever wel deed, *in scienticis* speculeren. Gedacht moet hier worden aan de verschijning op aarde van de eerste levensverschijnselen, en van de eerste mens. Hij komt op grond van het bestaan van fossielen en van ander destijds voorhanden empirisch feitenmateriaal, zoals schedels, tot de conclusie, dat er nog veel te weinig aanwijzingen zijn die het rechtvaardigen om slechts op grond daarvan, zoals Lever wel deed, *niet* het ontstaan zijn van levende uit niet-levende materie, en het voortgekomen zijn van de mens uit hominiden *uit te sluiten*, maar hij besluit tot de zogenaamde docta ignorantia: hij *weet niet, begrijpt niet*, hoe 'het' reeds wel niet-

---

⁴⁹ W.J. Ouweneel: 'De schepping in het geding (2)', Bijbel & Wetenschap 6 (42) (juni 1981): p. 5

⁵⁰ De hierna aan bod komende drs. A. Keizer bekritiseert juist het gebruik van deze term, die hier nota bene door de pionier van het Nederlandse creationisme, dr. W.J. Ouweneel, gebezigd wordt, in plaats van de term 'geschapen', bij Dooyeweerd. Maar het 'quod licet Jovi non licet bovi' lijkt mij hier allerminst van toepassing.

⁵¹ Als hij er wel rekening mee gehouden zou hebben, en dus met de gevolgen van de wereldwijde zondvloed, en ook zou hebben geweten dat fossielen zeer snel kunnen ontstaan, dan zou hij wellicht van de lange geologische tijdperken en die onvoorstelbaar hoge ouderdom van de aarde niets hebben willen weten.

tijdelijk *geschapen* leven, en de reeds wel niet-tijdelijk *geschapen* mens(heid), in de tijd zijn *geworden*, successievelijk op aarde zijn verschenen. Maar dat geldt ook voor Van Delden en Keizer. Van Delden schreef zoals wij hebben gezien immers:

'God is machtig om de onvoltooide schepping, waarvan wij niet begrijpen (vet R.B.) hoe die kan bestaan, tot stand te brengen en uit te bouwen tot de voltooide schepping die wij kennen',

en Keizer schreef zoals wij gezien hebben immers:

*'Dat het Goddelijke **scheppen**, dat is het met macht spreken en tegelijkertijd doen 'worden' alle wetenschappelijk begrip te boven gaat behoeft geen betoog. Ps. 33:9 zegt: 'Want Hij sprak en het was er en Hij gebod en het stond er'. Hij deed dat alles in zes dagen. Dit in gewone taal gesproken bijbelse onderwijs verdraagt geen filosofische analyse'.*

Het verschil met Dooyeweerd is enkel, dat laatstgenoemde helaas uitgaat van een periode van verschijnen van eonen, en eerstgenoemden van een periode van verschijnen van zes dagen.

Van Delden en Keizer gaan voorts terecht uit van een zesdaagse schepping, maar behandelen helaas niet de kwestie van het al of niet ook geschapen zijn van de kosmische tijd zelve. Deze bij hen hierdoor verborgen antinomie is misschien inzake oorsprongskwesties zoals deze, die uit de aard der zaak grenskwesties zijn, een illustratie van het gelijk van de grondlegger der intuïtionistische logica, dr. L.E.J. Brouwer, dat het principe van de uitgesloten derde der formele logica, dat inzake niet-grenskwesties zo bruikbaar is, dat hier niet langer is, hier niet langer opgeld doet. Bij Dooyeweerd bestaat die verborgen antinomie niet, omdat hij enerzijds Gods *scheppingsactiviteit* helaas *louter en alleen* buiten de tijdsorde plaatst, en anderzijds het kosmische *wordingsproces* niet laat beginnen tijdens de scheppingsweek, maar er eonen voor reserveert, en dus 'niets doet' met de letterlijke scheppingsdagen uit Genesis 1.

Het verschil tussen Dooyeweerd enerzijds en mijzelf anderzijds is in dezen gelegen in de *lengte* van het tijdelijke wordingsproces. Dooyeweerd gaat on-Bijbels uit van een speculatief kosmisch oerproces na voltooiing van de schepping, waarin eerst de kosmische wetsorde zou zijn verschenen en pas daarna de eraan onderworpen entiteiten zijn geworden, terwijl ik ervan uitga (zonder het te begrijpen), dat de inderdaad voltooide *schepping* zowel buitentijdelijk was als in de tijd, en wel gedurende zes dagen van 24 uur plaats vond, waarbij *tegelijkertijd* die zes scheppingsdagen meteen óók de eerste dagen van het kosmische *wordingsproces* waren. Van Delden en Keizer gaan *met mij* uit van een jonge aarde, maar zij maken weer geen onderscheid tussen een in den beginne *voltooide schepping*, die óók die van de kosmische tijd omvat en daardoor *niet enkel* zes gewone dagen in beslag nam, *maar ook* op de een of andere manier *niet-tijdelijk* was, aan de ene kant, en een nog *onvoltooid* kosmisch *wordings-/ontstaansproces*, dat begon op de eerste scheppingsdag en dat tot op heden voortduurt, aan de andere kant.

Tenslotte betuig ik nogmaals mijn instemming met de woorden van Aad Biersteker die ik aanhaal in voetnoot 46, om vervolgens de woorden van drs. A. Keizer met betrekking tot Dooyeweerds oude aarde visie aan te halen en die te vinden zijn aan het eind van zijn bespreking van Dooyeweerds standpunt:

*Het inbouwen door dr. Dooyeweerd van een onbepaalde tijdsperiode in het scheppingsverhaal moet o.i. op rekening worden gesteld van de **enorme druk** (vet R.B.) van de internationaal, ook aan de V.U. tot erkenning gekomen evolutionistische vakwetenschappelijke visies, waarmee slechts in vrede valt te leven als in het schriftonderwijs ruimte wordt gemaakt voor 'wordingen' in miljoenen jaren⁵².*

Dit zou waar kunnen zijn, maar toch moet ik nu denken aan het jaartal van Dooyeweerds recensie: 1959. Ik weet niet, of *toen* die druk van de 'evolutionistische vakwetenschappelijke visies' al zo hoog geworden was. De jaren zestig moesten immers nog aanbreken. En aan de V.U. stelde de biologie-faculteit toen nog niet veel voor, Lever had die toen, meen ik, net opgericht. Er kon toen dus nog niet veel onheil vandaan komen. Ik schreef in het voorgaande al dat ik mij af vroeg, of Dooyeweerd Calvijns interpretatie van Gen. 1, die zo mooi past binnen het Jonge Aarde Creationisme, wel kende, gezien zijn kijk op de zes scheppingsdagen en de ene rustdag⁵³. Het zou ook kunnen zijn, dat Dooyeweerd werkelijk zelf meende, dat fossielen wijzen op een zeer hoge ouderdom van de aarde omdat hij niet wist, zoals wij nu wel, dat fossielen ook, misschien wel alleen maar, *zeer snel* door een catastrofe kunnen ontstaan. Misschien wist hij toen evenmin, zoals wij nu wel, dat de radiometrische dateringsmethoden niet onomstreden zijn maar verschillende uitkomsten geven en afhankelijk zijn van de geldigheid van allerlei aannames binnen de *historische* wetenschappen der palaeontologie en geologie. Met de kennis van nu hebben wij makkelijk praten. Maar ik meen wel, dat hij er dan beter aan zou hebben gedaan als hij de lengte van de wordingsgeschiedenis van de voltooide schepping in het midden zou hebben gelaten.

---

⁵² A. Keizer: a.a.: p. 30

⁵³ Misschien zou Dooyeweerd het niet blasfemisch gevonden hebben als we zouden zeggen dat God op de zevende dag ophield met werken in plaats van moest uitrusten.